

Министерство образования и науки Республики Ингушетия

ГБОУ "СОШ №28 МР с.п. Южное"

СОГЛАСОВАНО

Зам.директора по УВР

_____Мальсагова А.М.

УТВЕРЖДЕНО

Директор школы

_____Гатиева М.Б.

«___» ____ 2022 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная (ингушская) литература»

для обучающихся 10-11 классов

Учитель: Цороева Т.М-Б.

2022-2023 учебный год

10- ча классе г1алг1ай литературах йола балха программа

Кхетама каъхат

Г1алг1ай литература кхыдола предметаш санна базови дешара дисциплина я. Цун керттера декхар да дешархой эхь – эздел долаш, хозаненна лоарх1ам болаш, мехка истори дикаг1а довзаш, кхетамца кхебар.

Г1алг1ай литература доазови ларда т1а 1омадаро аьттув хулийт дешархошта вай къаман литература дег1адара наькъаш довзийта, цо хьабена чоалхане никъ теркалбайта, замано д1адеххача бесса цун декхараш а идейни чулоацам а хувцалуш хилар теркалде. Балха план в1ашаг1ъелла я исбахьален произведенеш урокашка а классал арахьа а дешархоша к1оаргга уйла а еш, чулоацам бешаш, цун тохкам беш, болх д1ахьоргболаш; цул совг1а, цо кхоачашду кхы а 1алаьмате боккхача лоарх1ама декхараш: дешара навикаш лакхъяр, дешархой дувзадenna къамаьл шаьрдар.

Ер программа оттаяь я 10 классашта лаьрх1а йолча республикански программа ларда т1а. Автор А.М. Магас. 2012, «Г1алг1ай литература» хрестомати. Программо белгалъяьхай г1орбаьннача г1алг1ай йоазонхой лоарх1а мег1а йола говзама произведенеш, цар тема, керттера уйла, турпалхой васташ, пайда эцийт цар т1а лелабеш болча ц1енача, говзамеча меттах.

Школе 1омае еза произведенеш къоастаеш, терко т1аяхийтай лакха исбахьален говзалца язъяь хилара, дешархошта нравственни кхетам луш, цар сакхетам лакхбеш, Даьхе а гонахъара алам а деза а уж 1омабеш хилара.

Программо хьакъоастадаьд литературни произведений чулоацам к1оаргаг1а дешархошта 1омабара, литературни теори дикаг1а йовзийтара эшаш дола декхараши наькъаши:

- Кхетамца, уйла а еш, исбахьален произведенеш ешар;
- Шаьра, къоастанеш дешар.
- Тайп – тайпара чулоацам хьабувцар (Текста гарга, хоржаш, хаттарашта жоп луш, автора ц1ерах, дешархочун ший ц1ерах ишт. кх. д1.).
- Стихай, байтий тексташ дагахь 1омаяр.
- Исбахьален произведеней тайпа, жанр белгалъяр.

- Автора керттера уйла гучайоаккхаш йолча эпизодий анализ яр.
- Дешархой классе а классал арахъа а ешаш йола произведенеш шоай ло1аме (самостоятельно) яшха, керттера ма1ан а, уйла а гучаяккха 1омабар.
- 1омаеча текстах, цун чулоацамах, цун лоарх1амах шоашта хетар ала дешархой 1омабар.
- Йоазонхочун вахара а кхоллама а никъ тахка, цо айяь проблемаш белгалъе, цар мах хоадабе дешархой 1омабар.
- Дувзаденна къамаъл шаърдара.
- Кертерча турпалхой оамалаш, царна юкъера юкъ – моттиг, конфликт белгалдар.
- Говзамеча наьна метта торонаш – эпитеташ, дустараш, метафораш, дийндар, кицаш, фразеологизмаш къоастаяр, произведене идейни чулоацам къоастабара, цар леладу г1улакх белгалдар.
- Рефераташ, докладаш; исбахъален произведенеи чулоацам тохкаш кхоллама балхаш дар, дувзаденна къамаъл шаърдар.
- Дешархой эхъ - эздел долаш, х1ама довзара, тахкара т1акхувш, гуманистически сакхетам болаш, ший граждански позиции йолаш, Даьхенцара безам лакха болаш, ший къам а, къаман истории а литература довзара т1акхувш 1омабар.
- Г1алг1ай литературо дег1адоаг1аш хъабена чолхане никъ, кхыча къамий литература юкъера цун моттиг йовзаш, дешара культура дег1айоалаеш болх бар.
- Произведене чулоацамгеи куцагеи хъежжа йоккха эпически произведенеш тахка, цар исбахъален белгалонаш къоастае дешархой 1омабар.
- Кхоллама, тохкама балхаш деш шоашта эшаш йола материал, информаци журналаш т1ара, газеташ т1ара, тайп – тайпарча тексташ т1ара, Интернете лаха, нийсье дешархой 1омабар.

Балха программБагахбувцам – къаман хъаст

Г1алг1ай легендаш,оаламаш

Г1алг1ай шира дувцараш

Г1алг1ай шахьар хьахиларах

Т1оговзанча Хоаной Хинг

Чаи Чербажи

Борг1а яха з1амсаги сүв яха йо1и

Муталиев Х.Б « Ловца»

Саг ва га ег1а хиннар

« Хьехархочун кор»

«К1аьнк»

« Ши к1аьнк»

«Кунтий пхьа»

Лирический иллеш «Ваьча юрта»

«Аратекхаб б1ехал»

«Хьаг1»

«Йи1ий илли»

« Розий б1аргаш»

Сочинени

Яндиев Дж «Со ваьча»

«Ага илли»

«Йи1ий илли»

«Тирк»

«Гуйре»

«Наьна лаьтта»

«1аи б1аъсти»

«Хаъттар аз...»

«Д1аухаргда шераш...»

«Са иллеш декаргда...»

Классал арахъара дешар

«Наъкъа уйлаш»

«Наъкъахочунга»

«Шалтага»

«Сагот ма де»

«Новкъосташа оал»

Озиев С. «Даъхенцара безам»

«Къоноли къоанали»

«Тоатоли саги»

«Хох»

«Г1ийбатхо»

Классал арахъара дешар

Осмиев Хъ. «Сайх дола дош»

«Наъна мотт»

«Са даъ кулгаш»

«Ц1авода»

«Лоравелахъ, човхавелахъ»

Кулгаш

Шуга лув со, наъна лоамаш

«Золдусхан»

«Хъехархо»

Классал арахъара дешар

Зязиков Б. «Олмаза Кхоази»

« Сийрдача новкъа»

« Республикаи ц1ераг1а»

Хамхоев А. « Вовъча моттиге»

Классал арахъара дешар

«Къахъегам»

«Сигалено лаьцай бийса»

Укказ йоаккхаргъа аз бийса

«Барка ях аз шоана, кхалнах»

«Нана, согат ма де»

«Хъехархой»

Классал арахъара дешар

«Говрабаъри»

«Лоамий поэт»

«Хъа ц1и лелоргъа аз сайца»

« Йола сога»

Ведзижев А.А. « Лоа ц1увзар когашта к1ал

Классал арахъара дешар

Циск Поацо

Ираз дола саг

«Доттаг1чун васкет»

Боков Х.А. «Готта на1араш»

Хашагульгов М.М. «Лира денош»

Чаккиев О.К. «Са даъй г1алаш»

Ва со иштта уйлане

«Хов сона»

«Къаъна г1алг1ай илли»

Къаъна Гини

«Сув»

«Г1айре дош»

Классал арахъара дешар

Чаккиев И.С. «Дошо б1оаг1ий»

Дахкильгов И.А. «Шутар»

Арчаков Т. «Са юртар кьоаной»

Яхар хьо ши б1арг хьожабаъ

Къаънарча салтечо дагара дувц

Хам бе ноаной

Хозал

Классал арахъара дешар

Албаков М. « Г1алг1айче, хьо еза сона»

« Г1алг1айче ,хьо еза сона»

Ма эшалда шоана

Даъхенна

«Сона хац вай юрташ мишта хургья»

«Воаг1аргва со»

Торшхоев И.И.

10 классера дешархошта ха дезар:

Произведенеш тошкаш цар говзама чулоацамга хъежжа нийса ма1ан кхетаде.

Турпалхой сурт – сибаташ дашха, бакъ – харц турпалхой къоастабе, биста .

Произведеней кертера а кертера йоаца а проблематика гучаяккха.

Йийшача произведене общественни лоарх1ам а керттера ма1ан а къоастаде.

Литературоведческий, а критически а статьяш нийса кхетае а цар чулоацам тахка.

1омаеча произведеней сюжет, композици, цар белгалонаш ха.

Говзама г1ирс къоастабе, метта говзал гучаяккха.

11 ча классе г1алг1ай литературах йола балха программа

Кхетама каъхат

Г1алг1ай литература кхыдола предметаш санна базови дешара дисциплина я. Цун керттера декхар да дешархой эхъ – эздел долаш, хозаненна лоарх1ам болаш, мехка истори дикаг1а довзаш, кхетамца кхебар.

Г1алг1ай литература базови ларда т1а 1омадаро аьттув хулийт дешархошта вай къаман литература дег1адара наькъаш довзийта, цо хъабена чолхане никъ теркалбайта, замано д1адеххача бесса цун декхараш а идейни чулоацам а хувцалуш хилар теркалде. Балха план влашаг1ъелла я исбахъален произведенеш урокашка а классал арахъа а дешархоша к1оаргга уйла а еш, чулоацам бешаш, цун тошкам беш, болх д1ахьоргболаш; цул совг1а, цо кхоачашду кхы а 1алаьмате боккхача лоарх1ама декхараш: дешара навыйкаш лакхъяр, дешархой дувзадenna къамаьл шаьрдар.

Ер программа оттаяь я 5-11 классашта лаьрх1а йолча республикански программа ларда т1а. Автор Л.Б.Зязикова. Магас. 2012, «Г1алг1ай литература» хрестомати И.А.Дахкильгов 11класс».Магас. 2015. Программо белгалъяхай г1орбаьннача г1алг1ай йоазонхой лоарх1амаг1а йола говзама произведенеш, цар тема, кертера уйла, турпалхой васташ, пайда эцийт цар т1а лелабеш болча ц1енача, говзамеча меттах.

Школе 1омае еза произведенеш кьоастаеш, терко т1аяхийтай лакха исбахъален говзалца язъяь хилара, дешархошта нравственни кхетам луш, цар сакхетам лакхбеш, Даьхе а гонахъара алам а деза а уж 1омабеш хилара.

**Программо хьакьоастадаьд литературни произведеней чулоацам
к1оаргаг1а дешархошта 1омабара, литературни теори дикаг1а
йовзийтара эшаш дола декхараши наькъаши:**

- Кхетамца, уйла а еш, исбахъален произведенеш ешар;
- Шаьра, кьоастадеш дешар.
- Тайп – тайпара чулоацам хьабувцар (Текста гарга, хоржаш, хаттарашта жоп луш, автора ц1ерах, дешархочун ший ц1ерах ишт. кх. д1.).
- Стихай, байтий тексташ дагахь 1омаяр.
- Исбахъален произхведеней тайпа, жанр белгалъяр.
- Автора керттера уйла гучайоаккхаш йолча эпизодий анализ яр.
- Дешархой классе а классал арахъа а ешаш йола произведенеш шоай ло1аме (самостоятельно) яшха, керттера ма1ан а, уйла а гучаяккха 1омабар.
- 1омаеча текстах, цун чулоацамах, цун лоарх1амах шоашта хетар ала дешархой 1омабар.
- Йоазонхочун вахара а кхоллама а никъ тахка, цо айяь проблемаш белгалъе, цар мах хоадабе дешархой 1омабар.
- Дувзаденна къамаьл шаьрдара.
- Кертерча турпалхой оамалаш, царна юкъера юкъ – моттиг, конфликт белгалдар.
- Говзамеча наьна метга торонаш – эпитеташ, дустараш, метафораш, дийндар, кицаш, фразеологизмаш кьоастаяр, произведене идейни чулоацам кьоастабара, цар леладу г1улакх белгалдар.
- Рефераташ, докладаш; исбахъален произведеней чулоацам тохкаш кхоллама балхаш дар, дувзаденна къамаьл шаьрдар.
- Дешархой эхь - эздел долаш, х1ама довзара, тахкара т1акхувш, гуманистически сакхетам болаш, ший граждански позиции йолаш, Даьхенцара безам лакха болаш, ший къам а, къаман истории а литература довзара т1акхувш 1омабар.
- Г1алг1ай литературо дег1адоаг1аш хьабена чолхане никъ, кхыча къамий литература юкъера цун моттиг йовзаш, дешара культура дег1айоалаеш болх бар.
- Произведене чулоацамгеи куцагеи хьежжа йоккха эпически произведенеш тахка, цар исбахъален белгалонаш кьоастае дешархой 1омабар.

- Кхоллама, тохкама балхаш деш шоашта эшаш йола материал, информаци журналаш т1ара, газеташ т1ара, тайп – тайпарча тексташ т1ара, Интернете лаха, нийсье дешархой 1омабар.

Балха программа чулоацам

Багахбувцам

«Г1аьла Г1айтакха»

Илле чулоацам бовзар.Керттера тема, идея тахкар. Илле керттера турпалхой, цар сурт – сибат, оамалаш белгалъяхар. Керттерча турпалхочун хъаькъал, хьинар, денал гучадаккхар.

«Оалдама Г1аьза»

Илле т1а ювцаш йола ха къоастаяр. Керттерча турпалхой оамалаш, Оалдама Г1аьзий хъаькъал, камаьршал, майрал.Илле поэтически белгалонаш тахкар.

«Дог майра Сосий»

Турпалхочун майрал, денал, хьинар хестада, цунна ловцаш доахаш илли даьккха хилар. Илле поэтически г1ирс тахакр. **«Сераж», «Мел хала висар хьо», «Зоахалол», «Ловца»** яха багахбувцама произведенеш дешархошка шоашка ешийтар. **«Ловца»** дагахь 1омабайтар.

Г1алг1ай йоазонхой произведенеш

Мальсагов Артаг1а Сосаркъа

Йоазонхочун вахари кхоллами. **«Жожаг1атен г1айренаш» («Адские острова»)**. Йоазонхочо ший романа т1а ювцаш йола ха а цун белгалонаш а дешархошта йовзийтар.1920 шерашка йолаенна репрессеш Сталин венна д1аваллалца хаьда ца хилар. Дешархошта цу замах исторически хоам бар. Романа чулоацамах сочинени язъяр.

Базоркин Муртаза Идрис

Йоазонхочун вахареи кхалламеи никъ.**«Б1аьшерий боадонгара»** яхача романа керттера белгалонаш, тема, идея. Социально-исторически эпопея белгалонаш гучаяхар.Романа т1а ювчача хана язычески дии бусалба

дии вџаши духџал отар авторо хџахџокхар. Кертерча турпалхой васташ дашхар. Романа лоархџам, говзаме белгалонаш тахкар. Романа чулоацамах сочинении язџяр. **«Операци»**. Пџеса малани лоархџами. Керттерча уйлах дешархой кхетабар. Пџеса турпалхой сурт – сибаташ, оамалаш, говзаме белгалонаш.

Боков Хаме Ахьмад

Йоазонхочун вахареи кхолламеи никџ. **«Беке кџонгаш»** яха роман. Цун керттера тема, уйла белалџяр. Турпалхой сурт-сибаташ дашхар. Гџалгџай халкџ романа тџа. Исторически бокџонца хиннача наџха сурт-сибаташ. Тоаркхо – Хџажий сурт – сибат романа тџа. из хџаџкџал, денал долаш, кџе – мискача нахаџ дог лазаш хилар. Гџалгџашта юкџе лаџттача классови кџовсама белгалонаш. **«Гџалгџай халкџ «Беке кџонгаш»** яхача романа тџа» яхача темах сочинени язџяр.

Литературни теори. Романах ховш дар кердадаккхар.

«Тџема лар»

Дувцара иштта цџи тилара бахџан. Фашистий кџызал, оакхарал авторо хџахџокхар, цар берашца а тџехџа моастагџал леладар. Дувцар тџа ювцаш йола ха белгалџяккхар, цун лоархџам.

«Довхой»

Дувцара чулоацам, цун тема белгалџяккхар, Саврбикеи Мурадеи вахара наџкџаш массехказа вџашагџкхетай цунах хиннари тахкар.Пџџенах доала зулам дувцар. Дувцара говзаме белгалонаш яшхар.

Чахкиев Идриса Саџид

Поџэта вахарахи кхоллами. **«Гџарагџураш цџайолх»**, **«Гџарагџураш»** - стихотвореней керттера уйла белгалџяккхар. Стихай поџетически белгалонаш тахкар. стихотворенеш вџаши йистар, царна юкџера башхалонаш белгалџяхар. **«Ломи вири»**, **«Лийги хџакхеи** яха стихотворенеш дешархошка шоашка ешийт..

Плиев џасолта Махџмад-Саџид

Йоазонхочун вахара а кхоллама а никџ.

«Хала урхе» яхача романа керттера белгалонаш кьоастаяр. Романа т1а революционни хана наха юкье лаьтта кьовсамаши кьамий доттаг1али белгалдар Керттерча турпалхой сурт – сибаташ, цар оамалаш гучаяхар. Романа говзаме белгалонаш тахкар. Даьхенцара безам хестабу стихотворенеш **«Хьо са ецаре»**, **«Г1алаш латт са Т1аргаме»**. Цар керттера ма1ан, поэтически г1ирс тахкар.

«Маькх» яхача стихотворене анализ яр.

«Пхьара илли» яха стихотворении дешархошка шоашка ешийт.

Плиев 1асолта Махьмад-Са1ид кхоллама хетаяь сочинени язьяр.

Аушев Ювсапа Султан

«Безама низ» - повеста чулоацам. Керттера тема, идея белгалдахар. Повеста т1а ювца ха. Мухтар, цун доттаг1ий. Мухтара сурт – сибат, оамалаш. Керттерча турпалхошта юкьера безам, цари разе вахар. Повеста говзаме белгалонаш.

Гагиев Аюпа Гирихан

Гагиев Аюпа Гирихана поэзи. **«Са рузкья»**, **«Даьхенга»**, **«Концертера чувеча язьяь стихаш»**, **«Аз бувцараш малаш-б...»**, **«Ираз»**, **«Баха безам ба наьха»** яхача стихотворений анализ. Кьахьегам, машар хестабар.

«Доттаг1чоа, цо ц1ена полтув ийцача баьккха ловца» - дешархошка шоашка ешийтар.

Литературни теори. Лирически турпалхо. Лиро-эпически йоазонаш.

Мальсагов Шимоахий Ахьмад

Мальсагов Шимоахий Ахьмада журналистски болх. **«Вай мохк...»** очерка чулоацам тахкар. Имама Шамала дуккхача шерашка паччахьа 1аьдалца т1ом лоаттабара бахьан дешархошка дувцар. Хьалхарча, ширача замани таханари вахар авторо в1аший дистара кеп. Очерка говзаме белгалонаш тахка, цу жанрах хьалха 1омадаьр кердааккхар.

Арчаков Яхьяй Сали

Арчаков Сале поэзен муг1араш. **«Илланча хала мег»**, **«Г1анахьа гой»**, **«Шалтеи доши»**, **«Сала1а ха яц»**, **«Ва зама»**. Вахарцара безам, хьаьнала кьахьегами вахари в1аши увш хилар, ше даьча дикани вони жоп дала дезаш хила поэто хьалха даккхар.

«Безам хьежац совг1атага», **«Кхо кхалсаг»** яхача стихотвореней керттера уйла. Стихай мотт хоза хиларах, уйла к1оарга хиларах дешархой кхетабар.

Дахкильгов Ибраһам

Дахкильгов Ибраһама **«Пхьена зулам»** яха дувцар. Пхьенех дувлаш дола зуламаш, уж гунахьа доацача нахах ухаш хилар гойтар. Дувцара керттера турпалхой, цар оамалаш ювцар. Бакъдар гучадаккхар. Дувцара говзаме белгалонаш.

Хашагульгов Татархана 1аьла

«Морхи малхи», «Ушал» яха лоацца аллегорически к1оанолгаш. Цар багахбувцамцара бувзам белгалбаккхар. **«Мордовех дола илли», «Даьхенга» «Илли», «Езачунга яздаь каьхат»** яха стихотворенеш, цар керттера уйла, ма1ан. Стихай багахбувцамцара бувзам, поэтически г1ирс белгалбаккхар.

Угурчиев Шовхала Азмат-Гири

Угурчиев Шовхала Азмат-Гири поэзен белгалонаш. **«Да ма хьакха», «Наьна кулгаш», «Кхалсаг еций», «Са дог ханзар хьона», «Тоьал зама яьннай», «Ахкан бийса»** яхача стихай керттера уйла белгалъяккхар. Стихай поэтически г1ирс дешархошка тахийтар. Эпически хьисапе уж хилар белгалдаккхар.

Плиев 1абазбика Амира

Плиев 1абазбика Амира поэзи. **«Йожоргьяц аз хьа сийле», «Лаьг1лургбац безам», «Кьоанал доал деш я», «Лоаман шовда», «Кьоано», «Безам»** яхача стихай керттера тема – Даьхецара, ший ваьча юртацара, нахацара, 1аламцара поэта безам гучабаккхар. Стихай поэтически г1ирс белгалбаккхар.

Вышегуров Султана Мухьмад

«Безам», «Эса», «Безама ч1оаг1ал», «Ховргда хьона» яхача стихашца poeta керттера тема Даьхенцара безам хестабар хилар белгалдаккхар. **«Сага мотт», «Кортеи мотти»** яхача стихай керттера уйла белгалъяккхар. Безаме лирика ший тайпара чулоацам болаш а, беламе а безаме а хьисапе хилар.

Литературни теори. Метафораши дустараши.

Ахильгов Тухана Микаьил

Ахильгов Тухана Микаѳила поэзи. «Яхалахъ дукха», «Дуне даа оаш», «Дикача наха», «Цонашка», «Гуйре» яхача стихашца поэто нахаца ший бола безам, 1имерзал, довнаш хъашт ца хилар гучадаккхарах дешархой кхетабар.

11 классаца дешархоша дагахъа а йоазонца а де дезача балхий тайпаш:

Произведени кьоастаеш 1оешар.

Керда дешаши къамаъла доакьоши кьоастадар, 1омадар.

Ший къамаъла план оттаяр.

Хаттарашта лоацца а даържа а жоп далар.

Говзаме, проблемни хъисапе, ц1ена литературни мотт а болаш,сочиненеш е лоацца кхоллама балхаш де хар.

Статьяш, очеркаш, рецензеш язъе хар.

Литературни темах доклад яр, рефераташ кийчдар.

11 классера дешархошта ха дезар:

Произведенеш тохкаш цар говзаме чулоацамга хъежжа нийса ма1ан кхетаде.

Турпалхой сурт – сибаташ дашха, бакъ – харц турпалхой кьоастабе, биста .

Произведеней кертера а кертера йоаца а проблематика гучаяккха.

Йийшача произведене общественни лоарх1ам а керттера ма1ан а кьоастаде.

Дийшача книжкахи, б1аргадайнача фильмах е спектаклех лаьца къамаъл де, рецензии язъе.

Литературоведческий, а критически а статьяш нийса кхетае а цар чулоацам тахка.

1омаеча произведеней сюжет, композици, цар белгалонаш ха.

Говзаме г1ирс кьоастабе, метта говзал гучаяккха.

